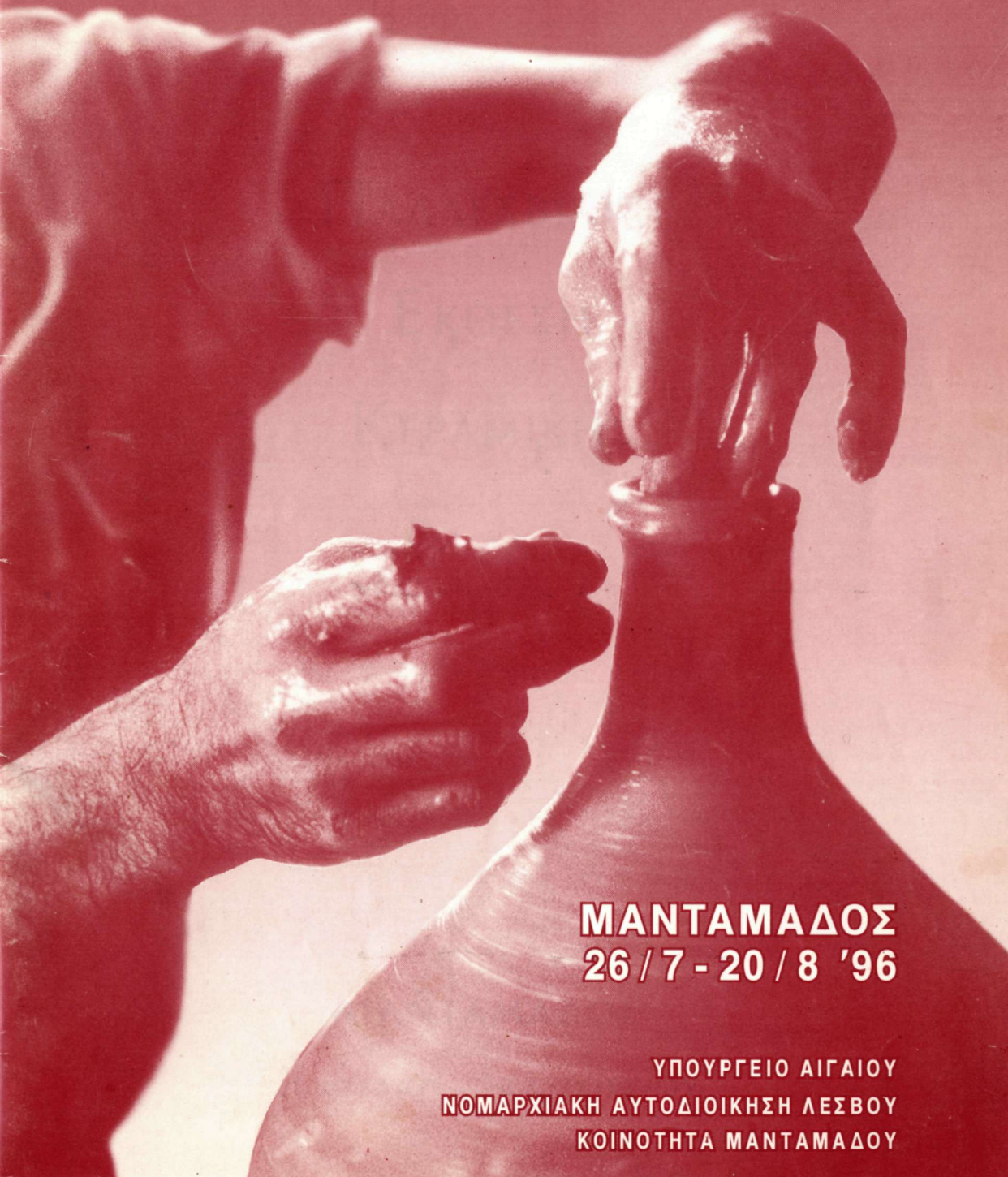

ΠΑΛΛΕΣΒΙΑΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΚΕΡΑΜΙΚΗΣ

ΜΑΝΤΑΜΑΔΟΣ
26 / 7 - 20 / 8 '96

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ
ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΛΕΣΒΟΥ
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΜΑΝΤΑΜΑΔΟΥ

ΜΑΝΤΑΜΑΔΙΩΤΙΚΗ ΑΓΓΕΙΟΠΛΑΣΤΙΚΗ

Από τις πρακτικές ανάγκες στη διακόσμηση

Για τους αγγειοπλάστες, τους “τσουκαλάδες” του Μανταμάδου, τώρα πια είναι εύκολο να μιλούμε και να γράφουμε. Εύκολο, επειδή ο χρόνος και η μόδα το έφεραν έτσι ώστε τώρα που μια τεχνική πλησιάζει προς το τέλος της, τουλάχιστον όσον αφορά το πρακτικό της μέρος, το ενδιαφέρον γι αυτήν να γίνεται μεγαλύτερο και ζωηρότερο. Αυτό είναι χωρίς άλλο σημείο ότι η αγγειοπλαστική του χωριού μας μεταβάλλεται σιγά - σιγά σε ιστορικό περιέργο και αντικείμενο νοσταλγικών αναπολήσεων, με όσα επακόλουθα αυτό συνεπάγεται.

Τι ήταν λοιπόν οι αγγειοπλάστες, οι “τσκαλάδες”, τα καμίνια, τα “κμάρια” κλπ. του Μανταμάδου; Λίγο- πολύ αυτά όλοι τα ξέρουμε. Ας τα πούμε για μια ακόμη φορά, με την ελπίδα ότι ίσως κάτι ξεχάσαμε, ίσως κάτι καινούργιο έχουμε να προσθέσουμε.

Στα ανατολικά παράλια του Μανταμάδου, σε όλο σχεδόν το μήκος των ακτών που βρίσκονται ανάμεσα στα ακραία σημεία που τα λέμε βράχια της Πεδής και Ανοιχτός, αλλά και μέσα στο χωριό, δημιουργήθηκαν εργαστήρια παραγωγής πήλινων αγγείων κάθε είδους. Αυτά που σήμερα διασώζονται έχουν ως χρόνο ίδρυσής τους τις αρχές του 20ου αιώνα, αλλά είναι προφανές ότι αποτελούν εξέλιξη κάποιων προχειρότερων και παλαιότερων κατασκευών που πια δεν σώζονται. Η μορφή τους είναι η οικογενειακή, εποχιακή εκμετάλλευση. Δηλαδή υπάρχει ένα μέλος της οικογένειας, συνήθως ο πατέρας, που ασκεί την τέχνη και γύρω από αυτόν τα άλλα μέλη της οικογένειας, που κάνουν βοηθητικές αλλά εξίσου κοπιαστικές δουλειές. Αυτά γίνονται συνήθως από τον Μάιο ως τον Σεπτέμβριο και προσφέρουν ενισχυτικό εισόδημα σε μια άλλη, χειμωνιάτικη εργασία που είναι συνήθως η καλλιέργεια της ελιάς σε κάθε μορφή της (κτήμα - εργοστάσιο).

Οι πρώτες ύλες για την εργασία τους είναι πολύ κοντά τους και δεν κοστίζουν τίποτε: χώμα, νερό και καύσιμη ύλη από τις κοινοτικές εκτάσεις. Ο εξοπλισμός για την εργασία τους φτιάχνεται από τους ίδιους σε πολύ μεγάλο βαθμό. Άρα αυτό που απαιτείται είναι τα εργατικά χέρια, η βαρεία και ανθυγιεινή εργασία, η συλλογική προσπάθεια όλης της οικογένειας.

Φυσικά οι ανάγκες που έρχονται να καλύψουν οι τσουκαλάδες του Μανταμάδου, όπως άλλωστε και οι αγγειοπλάστες κάθε περιοχής, είναι οι ανάγκες του ανθρώπου για τη μεταφορά και διαχείριση των υγρών (λάδι - νερό - γάλα) και κατόπιν και άλλου τύπου εργασίες. Και αυτό κάνουν και οι τσουκαλάδες του Μανταμάδου. Τα προϊόντα του μόχθου τους είναι προσαρμοσμένα στις ζητήσεις των ανθρώπων, γι αυτό φτιάχνουν σταμνιά, λαγύνια, τσουκάλια, κούπες, λεκάνες, θυμιατά κλπ. και ελάχιστα ασχολούνται με αντικείμε-

να που εξυπηρετούν ψυχαγωγικές ανάγκες (παγιαβλέλια - ταρμπούκες κλπ.). Δεν είναι δηλαδή καλλιτέχνες οι Μανταμαδιώτες, ούτε έχουν στο μυαλό τους τέτοια προβλήματα. Είναι μάστοροι, “τγκαλάδες, κμαράδες”. Ίσως μάλιστα αυτό ους ξεχωρίζει από ους συντοπίτες τους Αγιασώτες, οι οποίοι από πολύ νωρίς δίνουν μεγάλη προσοχή στην τεχνική τους και προσπαθούν να την φτάσουν στο επίπεδο της τέχνης, αφού ορισμένα από τα προϊόντα τους δεν εξυπηρετούν απολύτως πρακτικούς σκοπούς.

Τα προϊόντα του Μανταμάδου φτιάχνονται στα καμίνια της παραλίας και του χωριού, από ανθρώπους που σχεδόν δεν έχουν καμιά συντεχνιακή οργάνωση που να προσδιορίζει τους όρους της προσφοράς και ζήτησης. Έτσι τα διαθέτουν ανοργάνωτα στο χωριό, στα γειτονικά χωριά, στα άλλα χωριά της Λέσβου, αλλά και σε μέρη έξω από το νησί. Κατά συνέπεια, με βάση τα σταμνιά, οργανώνεται ένα είδος εμπορίου που αρχίζει από τον γάιδαρο τον φορτωμένο με κμάρια, τον αραμπά με τον χαβαλέ του και φθάνει ως το νοίκισμα του καϊκιού που θα τα μεταφέρει και σε άλλους τόπους.

Να λοιπόν σε πολύ χονδρικές και απρόσωπες γραμμές αυτά που αντιπροσωπεύουν τα κεραμικά του Μανταμάδου. Φυσικά οι Μανταμαδιώτες δεν πρωτοτυπούν. Κεραμικά φτιάχνονται από τα πολύ παλιά χρόνια στην Θράκη, στην Μ. Ασία και από εκεί σ’όλα τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου αλλά και στην ηπειρωτική Ελλάδα αργότερα.

Εκείνο όμως το μέρος που φαίνεται ότι επηρεάζει πολύ την κεραμική των νησιών μας, είναι οι τεχνίτες του Τσανάκ-καλέ (Αγγειόκαστρο), πόλης κοντά στα Δαρδανέλλια με πολλούς Έλληνες και Αρμένιους κατοίκους, που ήταν ξακουστοί για τα προϊόντα του πηλού. Ο χώρος γίνεται ενιαίος και εύκολα οι συνήθειες και οι πρακτικές στον τρόπο ζωής και διασκέδασης μεταφέρονται από μίαν ακτή στην άλλη. Η Μικρασιατική καταστροφή θα ενισχύσει τα ντόπια στοιχεία με νέο δυναμικό, αλλά θα κλείσει και το κεφάλαιο των ανταλλαγών. Από όλα αυτά οι ταπεινοί αγγειοπλάστες του Μανταμάδου φαίνεται ότι κράτησαν όχι τις περίτεχνες τσανακαλιώτικες κατασκευές αλλά τις απλές πήλινες δημιουργίες που είχαν πρακτική ανταπόκριση στις ανάγκες της αγροτικής κατά βάση ζωής τους.

Η τεχνική αυτή γίνεται επάγγελμα, μεταβιβάζεται μέσα στις οικογένειες από τον πατέρα στα παιδιά, γνωρίζει μεγάλη ακμή κατά τα πρώτα 50 χρόνια του αιώνα μας και αρχίζει να φθίνει όταν τα βιομηχανικά προϊόντα (ψυγεία - πλαστικά) κατακτούν σιγά σιγά και την ύπαιθρο. Τώρα προς το τέλος του αιώνα, εκτός από τις ελάχιστες πια πρακτικές εφαρμογές που θυμίζουν τις παλιές ανάγκες, η προσαρμογή των παλιών αγγειοπλαστών στις απαιτήσεις του καιρού είναι γεγονός αλλά και προϋπόθεση για να παραμείνει ζωντανή η τεχνική της κεραμικής στον Μανταμάδο.

Παναγ. Δ. Μιχαηλάρης
Ιστορικός.